01 ΕΞΥΠΝΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΕΥΦΥΪΑΣ ΚΑΙ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Πώς η ψηφιακή κουλτούρα αναδιαμορφώνει τον ρόλο των μουσείων στον 21ο αιώνα

ΧΑΡΙΣ ΑΥΛΩΝΙΤΟΥ / ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην ταχέως μεταβαλλόμενη κοινωνία του 21ου αιώνα, η εικόνα και ο ρόλος του μουσείου όπως τον γνωρίζαμε έως τώρα αλλάζουν σταδιακά κυρίως λόγω της αξιοποίησης των δυνατοτήτων των νέων αναδυόμενων τεχνολογιών. Η καταλυτική εμπειρία της πανδημίας Covid-19, η οποία επέφερε σημαντικό πλήγμα στα μουσεία απειλώντας τη βιωσιμότητά τους, άλλαξε ριζικά τον ρυθμό και την ένταση της ψηφιοποίησης των μουσειακών συλλογών (UNESCO, 2021). Η ίδια επιτάχυνε την αξιοποίηση του Web 2.0 (Corona, 2021), ειδικά των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ), εδραιώνοντας στρατηγικές διαδικτυακού μάρκετινγκ με στόχο την απελευθέρωση του τεράστιου «δυναμικού της ψηφιακής αλληλεπίδρασης» (Crooke, 2020).

Ενώ οι τεχνολογικές εξελίξεις ακολουθούν με φρενήρεις ρυθμούς οδεύοντας προς τον ιστό Web 3.0 και 4.0 και προμηνύοντας την ολοκλήρωση της κοινωνικής μεταμόρφωσης μέσω της συμβιωτικής αλληλεπίδρασης ανθρώπου-μηχανής, οι πολιτιστικοί διαχειριστές του παραδοσιακά συντηρητικού αυτού θεσμού πείθονται όλο και περισσότερο για την αναγκαιότητα εξεύρεσης νέων μορφών «έξυπνης» διαχείρισης (Trunfio et al., 2021). Η αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) εμφανίζεται ως αναντικατάστατο μέσο βελτιστοποίησης της λειτουργίας του μουσείου, αύξησης της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητάς του αλλά και συμβολής του στην κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, πολλές –πιλοτικές ως επί το πλείστον– μελέτες των

τελευταίων δεκαετιών –ιδιαίτερα από το 2017 και μετά– εστιάζουν στην ενσωμάτωση συγκεκριμένων καινοτόμων τεχνολογιών στα μουσεία με στόχο την αναβάθμισή τους, ή επικεντρώνονται στους νέους και συνεχώς εξελισσόμενους τύπους τεχνολογίας καθαυτούς (Mohd Noor Shah και Ghazali, 2018· Ch'ng et al., 2019· Lu et al., 2023). Παρά την εκτενή έρευνα γύρω από τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους η μουσειακή εμπειρία διαμεσολαβείται σήμερα από την τεχνολογία, το ζήτημα μιας συνολικότερης ή ολιστικής προσέγγισης του «έξυπνου μουσείου» παραμένει ουσιαστικά αχαρτογράφητο, έχοντας προσελκύσει περιορισμένη μόνο προσοχή (Lu et al., 2023· Pérez, 2023).

Για τους παραπάνω λόγους, κρίνεται σκόπιμο και σε μεγάλο βαθμό αναγκαίο να διερευνηθεί θεωρητικά η έννοια του έξυπνου μουσείου –της νέας γενιάς μουσείων που διαδέχεται το παραδοσιακό και το ψηφιακό– σε όλο το πολυδιάστατο φάσμα της και μέσα από μια πολιτιστική και όχι τεχνοκρατική ή περιορισμένη προοπτική. Βάσει του παραπάνω σκοπού, ορίστηκαν οι ακόλουθοι κύριοι ερευνητικοί στόχοι:

1. Διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της μεταπολεμικής εξέλιξης του μουσειακού θεσμού και της νέας του ταυτότητας·
2. Ορισμός της έννοιας του έξυπνου μουσείου·
3. Σκιαγράφηση του προφίλ ενός ολιστικά έξυπνου σύγχρονου μουσείου.

Οι στόχοι της μελέτης μας στοιχειοθετούν τις βασικές παραμέτρους της, οι οποίες λειτουργούν επίσης ως ερευνητικά ερωτήματα. Για να απαντήσουμε σε αυτά, θα εξετάσουμε δύο κύρια θέματα: κατ' αρχάς, την πορεία μεταμόρφωσης του μουσείου κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια μέσα από τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που επηρέασαν τον θεσμό μεταπολεμικά –και ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980–, διαμορφώνοντας τη σημερινή του ταυτότητα. Κατά δεύτερον, θα αναλύσουμε τον αντίκτυπο της σταδιακής ενσωμάτωσης πρωτοποριακών τεχνολογιών στη διαχείριση των μουσείων, σκιαγραφώντας την έννοια του αναδυόμενου έξυπνου μουσείου του 21ου αιώνα και ατενίζοντας το προφίλ της ιδανικής μελλοντικής εκδοχής του.

Ο ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Ως κοινωνικός θεσμός και δομή αδιάκοπα εξελισσόμενη, το μουσείο μεταβάλλεται σταθερά, σε άμεση συνάρτηση με την πραγματικότητα που το περιβάλλει. Σημαντικό ορόσημο στην εξέλιξή του μεταπολεμικά αποτέλεσε η εμφάνιση της Νέας Μουσειολογίας από τη δεκαετία του 1980, εποχή κατά την οποία η εστία ενδιαφέροντος στις σύγχρονες μουσειακές σπουδές άρχισε να μετατοπίζεται από τις συλλογές προς το κοινό και την κοινωνία, ενώ το μουσείο, από αντικειμενοκεντρικό και εστιασμένο στον επιμελητή, άρχισε να γίνεται όλο και περισσότερο επισκεπτοκεντρικό (Chen et al., 2006).

Η πολιτιστική στροφή αυτής της εποχής και η έμφαση στη μελέτη του οπτικού πολιτισμού μέσα από ανάπτυξη διεπιστημονικών κλάδων όπως η οπτική σημειολο-

γία (Σηφάκη, 2015) κλόνισε σοβαρά την κυρίαρχη έως το 1960-1970 αστική άποψη περί μουσείου, σύμφωνα με την οποία τα αντικείμενα τέχνης κατείχαν μια εγγενή αξία, εύγλωττη για μια εκλεκτή ελίτ. Παράλληλα σηματοδότησε τη μετάβαση από την αναζήτηση εγγενών καθολικών αρχών με βάση τις αισθητικές έννοιες του Διαφωτισμού στην ένταξη των αισθητικών πτυχών στο πλαίσιο της πολιτισμικής λειτουργίας και του συσχετισμού τους με δομές εξουσίας (Cagliostro, 2020).

Τα μουσεία θεωρήθηκαν τότε εκπρόσωποι μιας αισθητικής στάσης που ενθαρρύνει την ανισότητα, καθώς διαφαινόταν πλέον καθαρά η «πραγματική λειτουργία» τους, που, όπως παρατηρούσε ο Bourdieu, συνίστατο στο «να ενισχύουν στους μεν το συναίσθημα της ένταξης και στους δε το συναίσθημα του αποκλεισμού» (Bourdieu et al., 1991: 112). Αντιμετωπίζοντας μια πολυεπίπεδη κριτική και την «υπαρξιακή κρίση» που αυτή πυροδότησε, οι πολιτιστικοί διαχειριστές αισθάνθηκαν την ανάγκη να αναθεωρήσουν τους τρόπους οργάνωσης και προβολής των μουσειακών συλλογών και να αφοσιωθούν περισσότερο από ποτέ άλλοτε στο κάθε είδους και εν δυνάμει κοινό τους (Cagliostro, 2020).

Σε αυτή τη στροφή προς το κοινό –συνάρτηση και της δημογραφικής και γενεαλογικής αλλαγής της κοινωνίας της εποχής (Lu et al., 2023)– συνέβαλαν καθοριστικά και οι πιεστικές οικονομικές επιταγές που ακολούθησαν τη μείωση της κυβερνητικής υποστήριξης των κρατικά επιχορηγούμενων μουσείων, από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα (Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2003: 28). Από τότε, στην ιστορία του θεσμού εγγράφεται όλο και περισσότερο η εξωστρέφεια και η υιοθέτηση ενός «καταναλωτικού προτύπου» διαχείρισης ακόμα και των δημόσιων μουσείων, τα οποία, ανταγωνιζόμενα πλέον με άλλους οργανισμούς και φορείς αναψυχής και ελεύθερου χρόνου, επεκτείνουν και εμπλουτίζουν τις δραστηριότητές τους (Desvallées και Mairesse, 2014: 22).

Ο μετασχηματισμός της αντίληψης για τον ρόλο του μουσείου στην κοινωνία επιταχύνθηκε από την παράλληλη κατάρρευση της ιδέας της μαζικής κουλτούρας ως αντιπροσωπευτικής ενός παθητικού, τυφλά πειθήνιου και πολιτικά αδρανούς καταναλωτικού κοινού, που είχε προωθηθεί από προσωπικότητες της Σχολής της Φρανκφούρτης (Adorno, 2000· Arendt, 1994). Στην αμφισβήτηση αυτής της ιδέας συνέβαλε καταλυτικά η ανάπτυξη και η διάδοση των πολιτιστικών σπουδών μέσω του Πανεπιστημίου του Birmingham και η σκέψη μαρξιστών κοινωνιολόγων και άλλων διανοητών, όπως οι Stuart Hall, Raymond Williams, Umberto Eco και Herbert Gans. Η επιρροή τους ανέδειξε την αμφισβήτηση της έννοιας των παθητικών καταναλωτών, υπογράμμισε τη σημασία της λαϊκής κουλτούρας και τόνισε ότι οι πολιτισμοί είναι δυναμικά αναδιαμορφώσιμα συστήματα, στα οποία οι καταναλωτές ερμηνεύουν τα μηνύματα με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους (Williams, 1989· Gans, 1974· Πασχαλίδης, 2002α).

Επιπρόσθετα, στη μορφή του σύγχρονου μουσειακού θεσμού αποτυπώθηκαν σταδιακά τα ίχνη της εξέλιξης των εκπαιδευτικών θεωριών και της μετάβασης από ένα γραμμικό-διδακτικό και δασκαλοκεντρικό μοντέλο προς ένα αμφίδρομο μοντέ-

λο μάθησης, δηλαδή από μια θετικιστική-συμπεριφοριστική προσέγγιση προς μια κονστρουκτιβιστική (Hooper-Greenhill, 1999). Η τελευταία εστιάζει τόσο στον πομπό όσο και στον δέκτη του μηνύματος και υποδεικνύει τη γνώση όχι ως αποτέλεσμα μετάδοσης ενός προϋπάρχοντος εγγενούς νοήματος, αλλά ως συνισταμένη μιας ρευστής και μη πεπερασμένης «συμμετοχικής διαδικασίας», στην κατασκευή της οποίας ο θεατής συμμετέχει ενεργά. Η πολιτιστική λεγόμενη προσέγγιση, που βρήκε μεγάλη απήχηση και τείνει να υιοθετείται από το μεταμοντέρνο μουσείο, εστιάζει στο πώς η ερμηνεία παραλλάσσει ανάλογα με το φύλο, την εθνικότητα, την κοινωνική τάξη, το μορφωτικό επίπεδο, τις προσωπικές γνώσεις και την κουλτούρα των επισκεπτών (Hooper-Greenhill, 2000).

Μία ακόμα σημαντική κοινωνικοοικονομική εξέλιξη, η αναγνώριση της κυρίαρχης σημασίας του πολιτισμού στην έννοια της ανάπτυξης, επηρέασε τον μετασχηματισμό του μουσείου σε έναν κριτικό χώρο που ενθαρρύνει τον διάλογο γύρω από αξίες και ερωτήματα άμεσα σχετιζόμενα με την κοινότητα που αυτό αντιπροσωπεύει. Μετά την αποτυχία του οικονομικοκεντρικού μοντέλου των εκβιομηχανισμένων δυτικών κοινωνιών και την κατάρρευση του «μύθου της ανάπτυξης» –αισθητή κατεξοχήν στις δεκαετίες 1970 και 1980–, η ανθρώπινη κοινότητα συνειδητοποίησε ότι η τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη οφείλει να εναρμονίζεται με την κοινωνική ευημερία και να σέβεται τη φύση, την ποικιλία της ανθρώπινης ύπαρξης και την ετερογένεια πολιτισμικών παραδόσεων, αξιών και ταυτοτήτων (Πασχαλίδης, 2002β· Μορέν, 1998: 534-545).

Προς επίρρωση αυτής της συνειδητοποίησης επέδρασε η πρωτοφανής διεύρυνση της ίδιας της έννοιας του πολιτισμού, που στο πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας αναγνωρίστηκε το 1982 ως ένα πολυσχιδές και σύνθετο φαινόμενο, εκτεινόμενο από τη βιοποικιλότητα και το τοπίο έως τη ζωντανή εμπειρία και όλες τις ποικίλες, αντιφατικές και ετερογενείς εκφάνσεις της ζωής (UNESCO, 1982). Στο πλαίσιο της ίδιας κοινότητας, η υιοθέτηση μιας πολιτισμοκεντρικής προσέγγισης που θέτει στο επίκεντρο της διαδικασίας της ανάπτυξης την ανθρώπινη κοινότητα αποκρυσταλλώθηκε τις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα –μετά και τα καταλυτικά γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου– σε σειρά κανονιστικών κειμένων, που διαμορφώνουν το πλαίσιο μιας νέας ηθικής διαφύλαξης και προώθησης του διαπολιτισμικού διαλόγου και της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτή καθορίζεται με βάση την Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ για μια κοινή κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική δράση (United Nations, 2015).

Καθώς ο μετασχηματισμός του μουσειακού θεσμού αντανακλάται στη μετεξέλιξη των ορισμών του της περιόδου 1946-2022, η διατύπωση του πιο πρόσφατου από αυτούς είναι ενδεικτική του νέου –πλουραλιστικού και σύνθετου σε σχέση με τον παραδοσιακό– ρόλου του σύγχρονου μουσείου στην κοινωνία (Lehmannová, 2020). Σύμφωνα με αυτόν, το μουσείο «ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά», είναι «ανοικτό» στο κοινό, «προσβάσιμο» και «συμπεριληπτικό», προάγει «την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα», λειτουργεί και επι-

κοινωνεί «ηθικά, επαγγελματικά και με τη συμμετοχή των κοινοτήτων, προσφέροντας ποικίλες εμπειρίες για εκπαίδευση, απόλαυση, στοχασμό, προβληματισμό και ανταλλαγή γνώσης» (ICOM, 2022).

Σε αυτό το πλαίσιο, οι μουσειακές λειτουργίες συνενώνουν τις παραδοσιακές λειτουργίες απόκτησης, διατήρησης και έρευνας με τη διαχείριση και την πιο εμφανή λειτουργία της επικοινωνίας (που εμπεριέχει την εκπαίδευση-διαμεσολάβηση, ψυχαγωγία και έκθεση). Η τελευταία, μη συγκαταλεγόμενη παραδοσιακά στις κύριες μουσειακές λειτουργίες, εξελίχθηκε σταδιακά κατά τα τέλη του 20ού αιώνα σε επίκεντρο και κινητήρια δύναμη της λειτουργίας του (Desvallées και Mairesse, 2014: 60-61), ενώ στην ανάδειξή της ως κομβικής μουσειακής λειτουργίας συνέβαλε κατεξοχήν η ανάπτυξη της ψηφιακής κουλτούρας.

Πράγματι, η ψηφιακή επανάσταση με την εμφάνιση –στα τέλη της δεκαετίας του '90– της νέας τάσης χρήσης των ΤΠΕ για προώθηση της αλληλεπίδρασης με τον χρήστη, που βρήκε πλήρη έκφραση στις συμμετοχικές διαδικτυακές κουλτούρες του Web 2.0 –και ιδιαίτερα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Refae, 2022)–, αποτελεί την τελευταία και σημαντικότατη κοινωνικοοικονομική εξέλιξη που συνέβαλε δραστικά –και συνεχίζει να συμβάλλει– στη διαμόρφωση της ταυτότητας του σύγχρονου μουσείου. Καθώς η πολιτιστική ανακύκλωση υλικού που είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο αναμειγνύεται με δημιουργικά στοιχεία και στοιχεία της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, οδηγούμαστε αβίαστα σε μια νέα, εκδημοκρατισμένη μορφή κοινής κατανάλωσης και ταυτόχρονα παραγωγής μιας δημοφιλούς κουλτούρας, που περιλαμβάνει τα πάντα ως κοινό κτήμα και κληρονομιά της ανθρωπότητας-κοινού, του οποίου μάλιστα η αντίληψη πολλαπλασιάζεται και διευρύνεται ασταμάτητα και πυρετωδώς χάρη στο διαδίκτυο (Beer και Burrows, 2010: 7, 10-11).

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΕΞΥΠΝΟ» ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΕΞΥΠΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Συνδεδεμένη κατ' αρχάς με το πεδίο του τουρισμού και όρους όπως «έξυπνη πόλη» και «έξυπνος προορισμός», η έννοια της ευφυΐας αποδείχθηκε δελεαστική και για το μουσείο –βασικό πόλο έλξης των τουριστών και πηγή ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού– λόγω της δυνητικής συμβολής της στη βελτιστοποίηση της λειτουργίας και στη μεγιστοποίηση της τουριστικής του χρήσης (Pérez, 2023). Η έννοια της έξυπνης πόλης, που γεννήθηκε στη βάση αναγκών που προέκυψαν από τη μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση στις αστικές περιοχές, αναπτύχθηκε διεξοδικά στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα στο πλαίσιο ενός ολιστικού οράματος διαχείρισης της πόλης, συνδεδεμένο στενά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ σε φυσικές υποδομές (Gretzel et al., 2015· Refae, 2022).

Η έξυπνη πόλη / προορισμός αξιοποιεί ουσιαστικά τις εξελίξεις στον τομέα των ΤΠΕ (πύλες πολλαπλής πρόσβασης, ασύρματη σύνδεση, αισθητήρες συλλογής πλη-

ροφοριών, ισχυρά συστήματα διαχείρισης και αποθήκευσης δεδομένων…), εξασφαλίζοντας μια πανταχού παρούσα συνδεσιμότητα και διαλειτουργικότητα των τεχνολογιών για τον ανασχεδιασμό προϊόντων, διαδικασιών και υπηρεσιών σε πραγματικό χρόνο. Έτσι διευκολύνεται η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών ενδιαφερομένων, βελτιστοποιείται η συλλογική απόδοση και η ανταγωνιστικότητα και μεγιστοποιείται η παραγωγή αξίας για όλους όσοι είναι διασυνδεδεμένοι στο οικοσύστημα (Buhalis, 2015· SEGITTUR, 2015). Παράλληλα, η αποτελεσματική διαχείριση των πόρων της έξυπνης πόλης εντάσσεται στο πλαίσιο μιας βιώσιμης ανάπτυξης, που αφενός ικανοποιεί τις ανάγκες των κατοίκων της, αφετέρου σέβεται την πολιτιστική ακεραιότητα, το περιβάλλον και τη βιολογική ποικιλότητα της περιοχής (SEGITTUR, 2015).

Με βάση την επικρατέστερη ανάλυση και περιγραφή της έξυπνης πόλης, κατά τον Giffinger et al., (2007), οι βασικοί άξονες της εφαρμογής της αναλύονται σε έξι συνιστώσες (*οικονομία, πολίτες, διακυβέρνηση, κινητικότητα, περιβάλλον, διαβίωση*) που περιλαμβάνουν και τις έννοιες της συμπερίληψης και της συμμετοχής των κατοίκων (Gretzel et al., 2015· Refae, 2022). Στο ίδιο πλαίσιο, ο έξυπνος τουρισμός συναρτά τις ΤΠΕ με την τουριστική εμπειρία για τη δημιουργία έξυπνων εμπειριών, που διαμεσολαβούνται από την τεχνολογία, βασίζονται στην εξατομίκευση και την αλληλεπίδραση και μετατρέπουν τους τουρίστες σε ενεργούς συμμέτοχους εμπειριών (Gretzel et al., 2015· SEGITTUR, 2015· Pérez, 2023).

Στην πιο διασταλτική της ερμηνεία, η έννοια της έξυπνης πόλης περιλαμβάνει κάτι παραπάνω από τη χρήση νέων τεχνολογιών και συνδέεται με τη διαμόρφωση του τρόπου ζωής μιας κοινότητας, καθώς την αρχική εμμονή για τα τεχνολογικά συστήματα διαδέχεται μια πιο στοχαστική προσέγγιση. Η τελευταία δίνει έμφαση στην κινητοποίηση της ευφυΐας των πολιτών, στη γνώση των επιθυμιών και των προσδοκιών τους και στην ανθεκτικότητα των μεταξύ τους δεσμών που θα τους βοηθήσουν να ξεπεράσουν δυσκολίες και προβλήματα («Higashimatsushima», 2017).

Με αυτή την έννοια, η έξυπνη πόλη, ως ένα ζωντανό, πολύπλοκο και ημιτελές-αναδιαμορφούμενο σύστημα το οποίο συντίθεται από τεχνολογία, κτίρια και ανθρώπους που αλληλεπιδρούν, διαθέτει την αέναη δυνατότητα συνεχούς επανεφεύρεσης του εαυτού της (Sassen, 2017). Ειδικά μετά την πανδημία, κεντρική προοπτική του οικοσυστήματος έξυπνων πόλεων που υποστηρίζεται από τις ΤΠΕ είναι ότι η «έξυπνη φωνή» των πολιτών αποτελεί βασικό παράγοντα για τον έξυπνο μετασχηματισμό προς μια ανθεκτική κοινωνία και οικονομία (Sassen και Kourtit, 2021).

Εστιάζοντας τώρα στον τομέα του μουσείου, παρατηρείται κατ' αρχάς μια ασάφεια και μια ανομοιογένεια στη χρήση του όρου «έξυπνο», που αναφέρεται αδιάκριτα σε κάθε είδους ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στο μουσείο, ενώ ο όρος αντικαθίσταται συχνά από την έννοια του ψηφιακού μετασχηματισμού. Παράλληλα φαίνεται πως ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς ακολούθησε –έως πρόσφατα– πιο διστακτικά και σχετικά απρόθυμα τη διαδικασία της ενσωμάτωσης έξυπνων συ-

στημάτων σε σύγκριση με άλλους τομείς, όπως αυτός της τουριστικής βιομηχανίας (Pérez, 2023).

Από τις αρχές, ωστόσο, του 21ου αιώνα, και ειδικά στη μεταπανδημική εποχή, γίνεται όλο και περισσότερο εναργές πως τα μουσεία οφείλουν να διαχειριστούν τις αλλαγές που επιφέρει η ψηφιακή τεχνολογία στη ζωή μας ώστε να μη συντριβούν από αυτές (Ludden και Russick, 2020). Η τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομίες όπως η εμφάνιση των έξυπνων κινητών ή οι τεχνολογίες επαυξημένης πραγματικότητας, σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, συνέβαλαν σημαντικά στη σταδιακή καθιέρωση μιας ψηφιακής νοοτροπίας και στην υιοθέτηση τεχνολογικών λύσεων στις λειτουργίες των μουσείων (Margetis et al., 2020· Avlonitou και Papadaki, 2024).

Έτσι, πρόσφατα, ειδικά την τελευταία δεκαετία –με εκθετική πρόοδο από το 2017 και έπειτα–, έχουν έρθει στο φως πολλές μελέτες στις οποίες οι ερευνητές προτείνουν καινοτόμα σχέδια ή εφαρμογές και έξυπνες λύσεις που αξιοποιούνται σε ένα ή και περισσότερα μουσεία (Lu et al., 2023). Οι μελετητές διερευνούν «έξυπνα περιβάλλοντα μάθησης» (Kasperiuniene και Tandzegolskiene, 2020· Pan et al., 2022) και «έξυπνους πολιτιστικούς χώρους» (Chianese et al., 2015), τη χρήση συνδυασμού τεχνολογιών για την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου τύπου «έξυπνου μουσείου» (Siountri et al., 2019), τον ψηφιακό σχεδιασμό ενός «έξυπνου μουσείου βασισμένου στην τεχνητή νοημοσύνη» (Wang, 2021), μουσεία βασισμένα στο Διαδίκτυο των Πραγμάτων (Internet of Things – IoT) (Mighali et al., 2015· Korzun et al., 2016· Spachos και Plataniotis, 2020), γνωστικά ρομπότ για έξυπνα μουσεία (Saggese et al., 2019), «έξυπνα αντικείμενα» (Bessaa et al., 2020· López-Martínez et al., 2020) και «έξυπνες προθήκες» (Bhattacharya, 2019), τη «μηχανική της οντολογίας έξυπνων μουσείων» (Zachila et al., 2021), «έξυπνα συστήματα πλοήγησης» (Khan et al., 2021), ζητήματα ικανοποίησης και αφοσίωσης των επισκεπτών στο έξυπνο μουσείο (Zhang και Rahman, 2022) και πολλές άλλες όψεις του ίδιου θέματος.

Στην πραγματικότητα, οι μελετητές εξετάζουν τις πτυχές του έξυπνου μουσείου κυρίως από την άποψη της τεχνολογίας και του εξοπλισμού, ως υπηρεσία πληροφόρησης ή από την οπτική της επίδρασής του στην εμπειρία και τη συμπεριφορά των επισκεπτών, ενώ έχουν προταθεί και κριτήρια αξιολόγησης τέτοιων μουσείων που σχετίζονται αποκλειστικά με την ικανοποίηση των επισκεπτών (Liu και Guo, 2023). Ταυτόχρονα, η ετικέτα «έξυπνο» εφαρμόζεται σήμερα αδιακρίτως σε οποιαδήποτε ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στον μουσειακό χώρο, αποκαλύπτοντας ασάφεια και ετερογένεια στη χρήση της (Pérez, 2023).

Εξετάσαμε 87 δημοσιεύσεις που επικεντρώνονται ή περιλαμβάνουν την έννοια του σύγχρονου τεχνολογικά διαμεσολαβούμενου μουσείου, τόσο γενικά θέματα ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών ή θεωρητικά ζητήματα (31 άρθρα) όσο και άρθρα που αφορούν τις καινοτόμες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται στα μουσεία (56): Εκτεταμένη Πραγματικότητα (XR) [26 άρθρα], Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) [9 άρθρα],

Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT) [7 άρθρα], Ρομπότ [7 άρθρα], Fusion [5 άρθρα], και άλλες (Blockchain και Ολογραφία) [2 άρθρα]. Από τα άρθρα, έντεκα έχουν δημοσιευθεί μεταξύ 2014 και 2016, ενώ τα περισσότερα έχουν δημοσιευθεί την περίοδο 2017-2024.

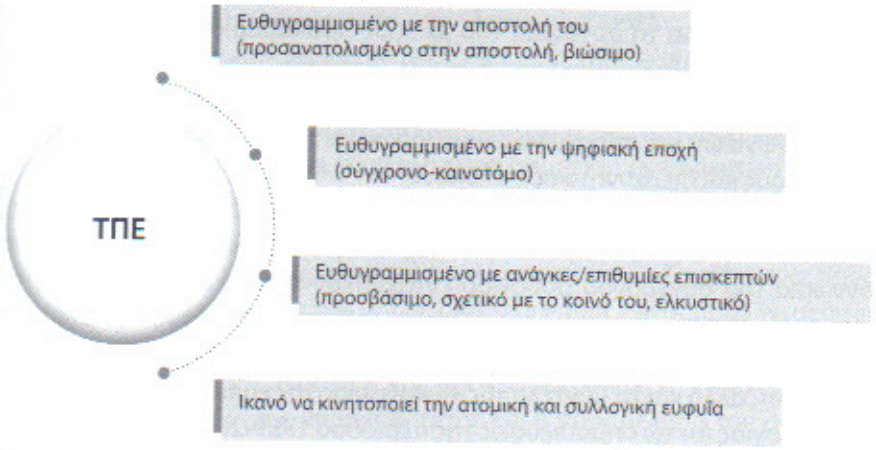
Παραδόξως, εντοπίζεται σπανιότητα ή έλλειψη ολοκληρωμένων μοντέλων ανάλυσης της έννοιας του έξυπνου μουσείου μέσα από μια πολιτιστική οπτική. Επιπλέον, απουσιάζει ένας ενιαίος, καθολικά αποδεκτός ορισμός του έξυπνου μουσείου, το οποίο συνήθως εντάσσεται σε μια πιο γενική αντίληψη του «έξυπνου χώρου» ή απλώς συνδέεται με την έξυπνη τεχνολογία. Ως εξαίρεση, οι Liu και Guo (2023) συσχετίζουν το έξυπνο μουσείο με τρεις πτυχές, δηλαδή την προστασία, τη διαχείριση και την παροχή υπηρεσιών, ενώ η Pérez (2023) υιοθετεί μια πιο ολιστική προσέγγιση, προτείνοντας ένα μοντέλο έξυπνης διαχείρισης εμπνευσμένο και αλληλένδετο με το ισπανικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης SEGITTUR.

Σύμφωνα με το μοντέλο της Pérez για τα μουσεία, ένα έξυπνο μουσείο είναι ένα μουσείο «που ενσωματώνει στρατηγικές συμπερίληψης και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε όλα τα λειτουργικά επίπεδα για την επίτευξη αποδοτικής και βιώσιμης διαχείρισης» (Pérez, 2023). Το μοντέλο βασίζεται σε λειτουργίες που σχετίζονται με «την εμπειρία του επισκέπτη», «τη συντήρηση και τη διαχείριση» και «στρατηγικές μάρκετινγκ και επικοινωνίας» και περιλαμβάνει πέντε παραμέτρους (*Τεχνολογία, Βιωσιμότητα, Διακυβέρνηση, Προσβασιμότητα, Καινοτομία*), ενσωματώνοντας έτσι τους πέντε άξονες διαχείρισης «έξυπνων προορισμών», όπως τους υιοθετεί το προαναφερθέν μοντέλο (ό.π.).

Σε μια άλλη προσέγγιση, η παρούσα μελέτη επιδιώκει να εξετάσει τη σύγχρονη φυσιογνωμία του μουσείου όπως καθορίζεται από τις πρόσφατες εξελίξεις στον θεσμό του μουσείου και σε συσχετισμό με τα βιβλιογραφικά ευρήματα που βασίζονται στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στα μουσεία. Έτσι, θεωρούμε σκόπιμη μια νέα προσέγγιση της έννοιας του έξυπνου μουσείου, διατυπώνοντας τον εξής ορισμό:

> **Ένα έξυπνο μουσείο είναι ένα μουσείο που βελτιστοποιεί όλες τις λειτουργίες και τις διαδικασίες του μέσω της κατάλληλης χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), παραμένοντας σε ευθυγράμμιση με την ψηφιακή εποχή, την αποστολή του και τις ανάγκες ενός διευρυμένου, ποικιλόμορφου και περιεκτικού κοινού. Παράλληλα, κινητοποιεί την ευφυΐα των επισκεπτών του, ενθαρρύνοντας τη σχέση και την αλληλεπίδρασή τους με το μουσείο, μεταξύ τους και με άλλες κοινότητες.**

Ο παραπάνω ορισμός καθίσταται πιο κατανοητός μέσα από το διάγραμμα που ακολουθεί (Σχ. 1). Σε αυτό απεικονίζονται τα κύρια χαρακτηριστικά της ταυτότητας του έξυπνου μουσείου ταξινομημένα σε τέσσερις κατηγορίες-παραμέτρους μελέτης του: την αποστολή του μουσείου (*προσανατολισμένο στην αποστολή, βιώσιμο*), την

ΣΧΗΜΑ 1
Το διάγραμμα του έξυπνου μουσείου

ψηφιακή εποχή (*σύγχρονο-καινοτόμο*), τις ανάγκες και τις επιθυμίες των επισκεπτών (*προσβάσιμο, σχετικό και ελκυστικό για ένα ευρύ κοινό*) και την κινητοποίηση της ατομικής και συλλογικής ευφυΐας (ανθρώπων, τοπικών κοινοτήτων). Οι τελευταίες δύο κατηγορίες αναφέρονται χαρακτηριστικά στη λειτουργία της επικοινωνίας. Παρακάτω θα αναλύσουμε περαιτέρω αυτά τα χαρακτηριστικά.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η έρευνά μας βασίστηκε σε εκτενή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, ταξινόμηση δευτερογενών δεδομένων και μεθόδους ανάλυσης, ερμηνείας και σύνθεσης. Η μέθοδος σύνθεσης έρευνας, που ορίζεται ως «ένα εργαλείο για την κατανόηση ενός σώματος βιβλιογραφίας και χαρακτηριστικών που ενισχύουν ή μειώνουν τις σχέσεις ενδιαφέροντος» (Steingut et al., 2022), χρησιμοποιήθηκε για την αποτύπωση της παγκόσμιας κατάστασης της έρευνας σχετικά με την αναδυόμενη έννοια του έξυπνου μουσείου ως τον νέο τύπο μουσείου του 21ου αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δόθηκε στην ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών στα σύγχρονα μουσεία με στόχο την αποσαφήνιση του προφίλ τους μέσα από μια πολιτιστική οπτική.

Πιο συγκεκριμένα, τον καθορισμό των τριών κύριων ερευνητικών στόχων της μελέτης ακολούθησε μια εκτενής αναζήτηση σχετικής βιβλιογραφίας μέσω πολλαπλών αναζητήσεων σε διαθέσιμες βάσεις δεδομένων, συγκεκριμένα στα Google Scholar, Scopus, Emerald Insight, ScienceDirect, Springer Link και ResearchGate. Επιπλέον, εξετάστηκε η βάση δεδομένων MuseWeb, ετήσιου παγκόσμιου συνεδρίου όπου δημοσιεύονται μελέτες προηγμένης έρευνας και εφαρμογών ψηφιακής πρακτικής και καινοτομίας στα μουσεία, και σταχυολογήθηκαν ανακοινώσεις συναφείς με το ερευνητικό θέμα.

Αφού αξιολογήθηκε για τη συνάφειά του με τους προκαθορισμένους ερευνητικούς στόχους, το υλικό ταξινομήθηκε θεματικά σε διακριτές ομάδες και υποομάδες με βάση ποιοτικές ομοιότητες. Τα συλλεχθέντα δεδομένα αναλύθηκαν και ερμηνεύθηκαν μέσω επαγωγικών και παραγωγικών μεθόδων με ερμηνευτικούς, περιγραφικούς, ερμηνευτικούς και διερευνητικούς σκοπούς.

Άρθρα, ανακοινώσεις, μουσειακά πρακτικά και άλλα έγγραφα (87 δημοσιεύσεις) που αναφέρονται στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και στην επίδρασή τους στη φυσιογνωμία του σύγχρονου μουσείου εντάχθηκαν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο εξέτασης και ανάλυσης του αντικειμένου μελέτης με βάση εννοιολογικές αρχές και προσεγγίσεις, όπως οι θεωρίες της «ροής», της «δημιουργίας αξίας» και του «ψηφιακού ανθρωπισμού», αλλά και τα μοντέλα της «οικονομίας της εμπειρίας» και της αποδοχής της τεχνολογίας (οκτώ δημοσιεύσεις της περιόδου 1989-2021).

Τέλος, τα ευρήματά μας οπτικοποιήθηκαν και οργανώθηκαν σε πίνακα με τελικό στόχο τη σε βάθος κατανόηση της έννοιας του έξυπνου μουσείου και τη σκιαγράφηση των κύριων χαρακτηριστικών που αποδίδουν το προφίλ του. Έτσι, εντοπίστηκαν δεκαπέντε χαρακτηριστικά και ιδιότητες, που χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για μια σύνθεση που απεικονίζει το προφίλ του σύγχρονου μουσείου στην ψηφιακή εποχή.

Η μελέτη επικεντρώθηκε τόσο στην ακαδημαϊκή έρευνα όσο και στις πρακτικές μουσείων που αφορούν την ενσωμάτωση έξυπνων λύσεων στο μουσειακό περιβάλλον διεθνώς (Ευρώπη, Ασία, Αμερική). Εξετάσαμε ένα ευρύ φάσμα εφαρμογών στα σύγχρονα μουσεία, αναδεικνύοντας τα προφανή οφέλη αλλά και τις εγγενείς προκλήσεις για τη μουσειακή κοινότητα. Η ανασκόπηση ακολούθησε μια γενική και μη εξαντλητική/συστηματική προσέγγιση και συμπεριέλαβε μόνο αγγλόφωνη βιβλιογραφία.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Τα ευρήματά μας, όπως απεικονίζονται στον Πίνακα 1, προσφέρουν μια σαφή εικόνα της κατεύθυνσης που μπορεί και οφείλει να ακολουθήσει το έξυπνο μουσείο του μέλλοντος. Συμβάλλουν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η ψηφιακή μεταρρύθμιση του μουσείου αλλάζει τη δομή του, καθιστώντας το εξαιρετικά ισχυρό σε σύγκριση με το παραδοσιακό, δηλαδή υβριδικό, σύγχρονο/καινοτόμο και τεχνολογικά αναβαθμισμένο. Παράλληλα προβάλλει και η συνειδητοποίηση της ανάγκης για διεπιστημονικές συνεργασίες που θα ενισχύσουν τη δυναμική του προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής.

Επιπλέον, αναδεικνύεται η θετική επίδραση της τεχνολογίας στην εμπειρία των επισκεπτών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, μια αδιάλειπτη και διακριτική τεχνολογική διαμεσολάβηση μπορεί να αναβαθμίσει τη μουσειακή εμπειρία, προσφέροντας κατ' αρχάς δυνατότητες εξατομίκευσης, αλληλεπίδρασης και συμμετοχής. Επιπρόσθετα, έχει τη δύναμη να δημιουργεί εμβληματικούς και ελκυστικούς

κόσμους που μεταμορφώνουν το παραδοσιακό μουσείο σε ένα σύγχρονο και ελκυστικό περιβάλλον για τους επισκέπτες, ιδιαίτερα τους νέους, με την προϋπόθεση ότι το μουσείο παρακολουθεί τις ανάγκες τους και παραμένει συντονισμένο με αυτές.

Από τα ίδια ευρήματα προκύπτει επίσης ότι η ενσωμάτωση νέων και αναδυόμενων τεχνολογιών οδηγεί σε έναν νέο τύπο μουσείου εκπαιδευτικού και ταυτόχρονα ψυχαγωγικού χαρακτήρα. Αυτός ο νέος χαρακτήρας διευκολύνει την άτυπη και βιωματική μάθηση και την προσωπική κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ παράλληλα ενισχύει την κριτική σκέψη των επισκεπτών. Ταυτόχρονα, προσφέρει ευκαιρίες κοινωνικοποίησης της μουσειακής εμπειρίας και συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση του κοινού και στην ανταλλαγή της γνώσης.

Παράλληλα αναδεικνύονται και προκλήσεις όπως η ενδεχόμενη αλλοίωση ή η απώλεια της αίσθησης αυθεντικότητας και η παραμέληση του σκοπού ή της αποστολής του μουσείου. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη οι πολιτιστικοί διαχειριστές των σύγχρονων αναβαθμισμένων και συνολικά έξυπνων μουσείων να υιοθετούν μια καλά σχεδιασμένη στρατηγική προσέγγιση και έναν ανάλογο προγραμματισμό προκειμένου να διασφαλίσουν τόσο τη βιωσιμότητά τους όσο και τον καταλυτικό τους ρόλο στον εκδημοκρατισμό του πολιτισμού. Πιο ειδικά, τα χαρακτηριστικά του έξυπνου μουσείου της ψηφιακής εποχής διαμορφώνονται ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Χαρακτηριστικά του έξυπνου μουσείου βάσει βιβλιογραφικών ευρημάτων

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΥΒΡΙΔΙΚΟ	Τα μουσεία δεν λειτουργούν πλέον μόνο στον φυσικό χώρο, αλλά επεκτείνονται και στον ψηφιακό. Η εμπειρία της επίσκεψης διευρύνεται απόλυτα ή ολιστικά τόσο στον χρόνο (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη φυσική επίσκεψη) όσο και στον χώρο (πανταχού παρούσα).	*Black, 2018· Ming, 2018· Bowen and Giannini, 2019· Nisiotis and Alboul, 2021· Hutson and Hutson, 2023· Calvi and Vermeeren, 2023· Modliński et al., 2023.*
ΣΥΓΧΡΟΝΟ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ	Τα μουσεία αντιλαμβάνονται την ύπαρξή τους ως «σύγχρονες» θεσμικές μονάδες, που μέσω ψηφιακών πειραμάτων και καινοτομίας διανοίγουν νέους δρόμους. Συνδέουν το παρελθόν με το μέλλον και το άυλο με το υλικό.	*Bowen and Giannini, 2019· Scott et al., 2023, Recupero et al., 2019.*
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ/ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ	Οι τεχνολογικές απαιτήσεις και ευκαιρίες της μεταπανδημικής εποχής δημιουργούν την ανάγκη για συνεργασίες αλλά και ενσωμάτωση νέων επιστημονικών κλάδων και ειδικοτήτων στο μουσειακό περιβάλλον.	*Fernandes and Casteleiro-Pitrez, 2023· Modliński et al., 2023· Ludden and Russick, 2020.*

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΜΕΝΟ	Τα εργαλεία ΤΠΕ διευκολύνουν και βελτιστοποιούν την επίβλεψη των λειτουργιών και των διαδικασιών της διαχείρισης, καθιστώντας τις όλο και πιο αυτοματοποιημένες, διασυνδεδεμένες, αποτελεσματικές και ταχείες. Ως αποτέλεσμα, όλες οι λειτουργίες του μουσείου αναβαθμίζονται.	*Ciecko, 2017· Summers, 2019· Bobasheva et al., 2022· Cai et al., 2023· Bhattacharya, 2019· Varitimiadis et al., 2020· Frank and Frank, 2022· HOBO, χ.χ.· Brondi and Carrozzino, 2015· Chianese and Piccialli, 2014· Mighali et al., 2015· Gaugne et al., 2022· Mucchi et al., 2022, Khan et al., 2021, Sioutri et al., 2019.*
ΕΠΙΣΚΕΠΤΟ-ΚΕΝΤΡΙΚΟ	Το έξυπνο μουσείο προσφέρει εξατομικευμένες οδηγίες και συστάσεις, και είναι διαδραστικό, συμμετοχικό και συνδημιουργικό. Οι επισκέπτες μπορούν να αλληλεπιδρούν με το πολιτιστικό περιεχόμενο που παράγεται και να το επηρεάζουν, ακόμα και να το συνδιαμορφώνουν, εμπλουτίζοντας έτσι την εμπειρία τους και ενισχύοντας την ικανοποίησή τους.	*Leue et al., 2014· Khan et al., 2021· Saggese et al., 2019· Chen et al., 2006· Ch'ng et al., 2019· Iio et al., 2019· Frost et al., 2019· Kayukawa et al., 2023· Lupetti et al., 2015· Palombini, 2017· Black, 2018· Bessaa et al., 2020· Recupero et al., 2019· Fuentes-Moraleda et al., 2022· Komarac and Došen, 2023.*
ΣΧΕΤΙΚΟ-ΕΛΚΥΣΤΙΚΟ	Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και η καινοτόμος φύση του έξυπνου, επισκεπτοκεντρικού μουσείου ενισχύουν την προσωπική συνάφεια και την αίσθηση του ανήκειν για το κοινό του, και ιδιαίτερα για τους νεότερους επισκέπτες.	*Cerquetti, 2016· Recupero et al., 2019· Hughes and Moscardo, 2019· Longo and Faraci, 2023· Zollo et al., 2021· Manna and Palumbo, 2018· Fernandes and Casteleiro-Pitrez, 2023· Zhang and Rahman, 2022.*
ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ/ ΠΑΡΟΧΟΣ ΕΜΒΥΘΙΣΤΙΚΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ	Δημιουργώντας εμβυθιστικές και ελκυστικές εκθέσεις με περιεχόμενο υψηλής ποιότητας, το οποίο διαμεσολαβείται μέσω απρόσκοπτης και μη παρεμβατικής τεχνολογίας, η εμπειρία του έξυπνου μουσείου αποτυπώνει ανεξίτηλα τη γνώση στη μνήμη των επισκεπτών.	*Csikszentmihalyi, 1990· Zhang and Rahman, 2022· Pine and Gilmore, 2013· London, 2020· Komarac and Došen, 2023· Longo and Faraci, 2023· Yang, 2023· Davis, 1989· Leue, Jung and tom Dieck, 2014· Ming, 2018· Fernandes and Casteleiro-Pitrez, 2023· Cagliostro, 2020.*
ΕΥΕΛΙΚΤΟ/ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟ	Για να παραμείνει ελκυστικό και σχετικό με τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών, το έξυπνο μουσείο πρέπει να είναι ενημερωμένο, να αλληλεπιδρά με την κοινότητά του και να αναδιαμορφώνεται συνεχώς.	*Khadraoui, 2019.*
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ-ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΟ	Τα μουσεία συνδυάζουν την εκπαίδευση με την ψυχαγωγία για να αφυπνίσουν την περιέργεια, να ενισχύσουν την κριτική σκέψη και να προαγάγουν την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση. Εφαρμόζουν μια προσέγγιση «χειροπιαστής εμπειρίας», αφήγησης, παιχνιδοποίησης και άλλων τεχνικών για να ενισχύσουν τη συμμετοχή, τη συνδημιουργία και την προσωπική κατανόηση του πολιτισμικού περιεχομένου.	*Trunfio et al., 2021· Marques, 2017· Kasperiuniene and Tandzegolskiene, 2020· Fernandes and Casteleiro-Pitrez, 2023· Pine and Gilmore, 2013· Pan et al., 2022· Modliński et al., 2023· Black, 2018· Palombini, 2017· Harrington, 2019· Calvi and Vermeeren, 2023· López-Martínez et al., 2020· Katz, 2019· Austria Tourism, 2020· Gao et al., 2023· AGO, 2019· MAO, 2016· Rizvic et al., 2022· Illinois Museum, χ.χ· Longo and Faraci, 2023· Marques, 2017· Lee et al., 2022· Liestøl, 2021.*

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΣ, ΙΚΑΝΟ ΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΕΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ/ ΣΧΕΣΕΙΣ	Τα έξυπνα μουσεία ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ανθρώπων για δικτύωση, κοινωνική αλληλεπίδραση, συλλογική συνεισφορά και εμπλοκή. Ενισχύουν το αίσθημα της συλλογικότητας, γίνονται γέφυρες επικοινωνίας και φόρουμ ανταλλαγής γνώσης και διαπολιτιστικού διαλόγου, οικοδομούν τη σχεσιακή επικοινωνία, εμπνέουν και υποστηρίζουν δράσεις, ενώ αυξάνουν τη δημόσια ευαισθητοποίηση.	*Black, 2018· Rahimi, 2014· Olaz et al., 2022· Mason, 2016· Papadaki, 2019· Calvi and Vermeeren, 2023· Bowen and Giannini, 2019· Refae, 2022· Behera and Gangadhar, 2022· V&A, χ.χ· Hourdakis and Ieronimakis, 2020· Κυπριανίδου και Παπαδάκη, 2018· Petronela and Sandu, 2016· Hite et al., 2024.*
ΑΥΘΕΝΤΙΚΟ	Οι εκτεταμένες τεχνολογίες θα μπορούσαν να μετασχηματίσουν την έννοια τι θεωρείται «αυθεντικό» ή «πραγματικό». Επομένως, η διαχείριση του κινδύνου απώλειας της αυθεντικότητας και της εγγενούς αξίας των εκθεμάτων είναι κρίσιμη. Η πρωτοτυπία και η αυθεντικότητα των εμπειριών στα μουσεία διαμορφώνουν τη νέα ευαισθησία των επισκεπτών-καταναλωτών στην εποχή της «οικονομίας της εμπειρίας».	*Calvi and Vermeeren, 2023· Longo and Faraci, 2023· Ming 2018, Pine and Gilmore, 2013.*
ΑΝΘΡΩΠΟ-ΚΕΝΤΡΙΚΟ	Η τεχνολογία δεν είναι αυτοσκοπός αλλά απλώς ένα εργαλείο για να εξυπηρετεί τους ανθρώπους και να προάγει την κοινωνική ανάπτυξη. Οι υπερβολές πρέπει να αποφεύγονται, καθώς μπορούν να μειώσουν την αξία και να αποπροσανατολίσουν τους πολιτιστικούς διαχειριστές, κάνοντάς τους να χάσουν την εστίαση στους στόχους του μουσείου.	*Bowen and Giannini, 2019· Ming, 2018· De Angeli and O'Neill, 2015· Fernandes and Casteleiro-Pitrez, 2023· Chu et al., 2022· Modliński et al., 2023· Kirova, 2020· Τάσης, 2019.*
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ	Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των μουσείων οφείλουν να υιοθετούν προσεκτικό σχεδιασμό και στοχευμένη δράση –π.χ. μέσω στρατηγικού σχεδιασμού εκθέσεων, συστηματικής χρήσης δεδομένων, εργαλείων αξιολόγησης, εννοιολογικών μοντέλων για την αποτελεσματική αξιοποίηση της τεχνολογίας– λαμβάνοντας υπόψη την αλληλεπίδραση μεταξύ επισκεπτών, τεχνολογίας αλλά και αποστολής του μουσείου.	*Modliński et al., 2023· Recupero et al., 2019· Ludden and Russick, 2020· Neuhofer et al., 2013· Huang and Rust, 2018· YiFei and Othman, 2024.*
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ	Τα μουσεία, ως καταλύτες για διάλογο, ενεργή συμμετοχή, κοινωνική αλληλεπίδραση και μάθηση, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον εκδημοκρατισμό του πολιτισμού και της κοινωνίας.	*Hourdakis and Ieronimakis, 2020· Hutson and Hutson, 2023· V&A, 2022a· V&A, 2023.*

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΒΙΩΣΙΜΟ	Η τεχνολογία αξιοποιείται για τη διαφύλαξη των μουσειακών συλλογών για τις μελλοντικές γενιές, τη διευκόλυνση της πολιτιστικής ζωτικότητας, την ενεργοποίηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης για την εξασφάλιση οικονομικής ανθεκτικότητας (π.χ., ηλεκτρονικό εμπόριο), την προσέλκυση κοινού και επενδύσεων, και για τη συμβολή στη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω ευαισθητοποίησης του κοινού σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα και προαγωγής μιας ανθρωπιστικής νοοτροπίας και ηθικής.	*Zhang et al., 2022· OECD/ICOM, 2019· V&A 2022b· V&A, χ.χ.· United Nations, 2015· P and Borza, 2016· Loach and Rowley, 202*

ΑΤΕΝΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΞΥΠΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ: ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Από την έλευση του διαδικτύου το 1989, κυρίως όμως με την υλοποίηση του web 2.0 και τη διάδοση των έξυπνων κινητών στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, επιταχύνθηκε ραγδαία και κυριαρχικά η ανάπτυξη μιας ψηφιακής κουλτούρας, όπου η ψηφιοποίηση (αρχικά εγγράφων και τελικά του ίδιου του εαυτού) και η διασύνδεση ενός παγκόσμιου πολιτισμού χωρίς φυσικά σύνορα γίνονται κεντρικός μοχλός της ανθρώπινης δράσης, αλλάζοντας τον τρόπο ύπαρξης, σκέψης και επικοινωνίας μας (Black, 2018· Bowen και Giannini, 2019).

Καθώς η ψηφιακή κουλτούρα διαποτίζει όλους τους κοινωνικούς τομείς, και στο μουσείο τα εργαλεία ΤΠΕ αναδιατυπώνουν τη μουσειακή διαχείριση, τις πρακτικές, τις επικοινωνιακές στρατηγικές και τον τρόπο σχεδιασμού των εκθέσεων. Ενσωματώνοντας ψηφιακές τεχνολογίες με αυξανόμενο ρυθμό, τα μουσεία υποβάλλονται σε έναν ψηφιακό μετασχηματισμό όπου τα πάντα συγχωνεύονται σε έναν ενιαίο χώρο πληροφοριακής φύσης, μια «πληροφοριόσφαιρα», που κατά τους Simone et al., (2021) μοιάζει να επαναοντολογεί τον κόσμο μας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις τεκτονικές αυτές αλλαγές αλλά και το περιεχόμενο των προηγούμενων υποκεφαλαίων, συνοψίσαμε τα δεκαπέντε βασικά χαρακτηριστικά (ή συνδυασμούς χαρακτηριστικών) του υπό διαμόρφωση έξυπνου μουσείου –στην ιδανική εκδοχή του– συσχετίζοντάς τα με τον ορισμό του. Τα εν λόγω χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες του έξυπνου μουσείου, οπτικοποιημένα σε πίνακα, αναδεικνύουν τον ουσιαστικό χαρακτήρα του, τη βαθιά σύνδεσή του με την ψηφιακή εποχή, την αποστολή του, τις ανάγκες και τις επιθυμίες των διαφορετικών ομάδων του κοινού του αλλά

και την ικανότητά του να ενεργοποιεί την ευφυΐα των ανθρώπων και των κοινοτήτων που υπηρετεί (Πίν. 2).

Οι ιδανικές ποιότητες ενός ολιστικά έξυπνου μουσείου, που προέκυψαν μέσω της ανάλυσης, της επεξεργασίας και της σύνθεσης των ευρημάτων της βιβλιογραφίας και οργανώθηκαν στις παραπάνω τέσσερις θεματικές ενότητες –βασικές παραμέτρους του ορισμού του– αναλύονται περαιτέρω σε έναν νέο συνοπτικό πίνακα (Πίν. 3). Ο πίνακας αυτός παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση του ιδανικού προφίλ του έξυπνου μουσείου, περιγράφοντας τα κύρια χαρακτηριστικά του, ενδεικτικές μεθόδους ενεργοποίησής τους στο σύγχρονο υβριδικό περιβάλλον (συμπεριλαμβανομένων μέσων και μεθόδων επίτευξης), καθώς και τα αναμενόμενα οφέλη της υλοποίησής τους.

Έτσι, το έξυπνο μουσείο σκιαγραφείται κατ' αρχάς ως μια υβριδική και παντοχού παρούσα οντότητα που εκτείνεται στον χώρο και τον χρόνο υιοθετώντας πλήρως έξυπνες λύσεις μέσω καθιερωμένων (π.χ., SM) αλλά και αναδυόμενων τεχνολογιών της ψηφιακής εποχής (π.χ., XR, IoT, AI, Ρομπότ, Ολογράμματα). Είναι αναβαθμισμένο σε όλες τις λειτουργίες του, διασυνδεδεμένο, συχνά αυτοματοποιημένο, και ικανό να προσφέρει ταχύτερες υπηρεσίες και αποδοτικότερη διαχείριση σε σχέση με το παραδοσιακό μουσείο, ενώ διατηρείται σύγχρονο και καινοτόμο καθώς τολμά να πειραματίζεται (Bowen και Giannini, 2019). Παράλληλα, αναπτύσσει συνεργασίες με παρόμοιες πολιτιστικές και άλλες οντότητες αλλά και συμβούλους τεχνολογίας, ενώ ενσωματώνει νέες δεξιότητες και επαγγέλματα πέρα από την παραδοσιακή επιμέλεια, με στόχο την κάλυψη των σύγχρονων αναγκών της μεταπανδημικής εποχής (Fernandes και Casteleiro-Pitrez, 2023· Modliński et al., 2023).

Σε ένα άλλο επίπεδο, το έξυπνο μουσείο προστατεύει την αυθεντικότητα καθώς και τις εγγενείς αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς από τον ευτελισμό, ενώ προσφέρει γνήσιες εμπειρίες στους επισκέπτες του και διαφυλάσσει την αποστολή του.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Το προφίλ του έξυπνου μουσείου (κύρια χαρακτηριστικά)

Ευθυγραμμισμένο με την ψηφιακή εποχή	Ευθυγραμμισμένο με την αποστολή του	Ευθυγραμμισμένο με ανάγκες/επιθυμίες επισκεπτών	Ικανό να κινητοποιεί την ατομική και συλλογική ευφυΐα
• υβριδικό • σύγχρονο-καινοτόμο • συνεργατικό/ διεπιστημονικό • αναβαθμισμένο	• αυθεντικό • ανθρωποκεντρικό • στρατηγικής προσέγγισης • δημοκρατικό • βιώσιμο	• επισκεπτοκεντρικό • σχετικό-ελκυστικό για το κοινό του • δημιουργός και πάροχος εμβυθιστικών εμπειριών • ευέλικτο/ ενημερωμένο	• εκπαιδευτικό-ψυχαγωγικό • κοινωνικό, εξωστρεφές, ικανό να κοινωνικοποιεί εμπειρίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Το προφίλ του έξυπνου μουσείου (αναλυτική περιγραφή)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ/ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ	ΜΕΣΑ/ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ	ΟΦΕΛΗ
ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ • υβριδικό • σύγχρονο-καινοτόμο • συνεργατικό/ διεπιστημονικό • αναβαθμισμένο	• Μετασχηματίζεται ψηφιακά (ψηφιακές εκθέσεις, φόρουμ συζήτησης...) • Είναι πανταχού παρόν (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη φυσική επίσκεψη) • Γεφυρώνει το παρελθόν με το παρόν μέσω καινοτόμων τεχνολογιών • Συνεργάζεται με επαγγελματίες πληροφορικής, πολιτιστικούς οργανισμούς, κοινότητες • Επανασχεδιάζεται ο δημόσιος χώρος του, διαμορφώνεται και αναβαθμίζεται συνεχώς το ψηφιακό του περιβάλλον • Αυτοματοποιούνται πολλές από τις λειτουργίες του	• Επέκταση φυσικών ορίων • Βελτίωση μουσειακής εμπειρ • Ανάπτυξη συμμετοχικών δικ • Ενίσχυση ανταγωνιστικότητα και ελκυστικότητας • Ανάπτυξη νέου και νεανικού κοινού • Επίτευξη ταχύτερης και αποδοτικότερης διαχείρισης
ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ • αυθεντικό • ανθρωποκεντρικό • στρατηγικής προσέγγισης • δημοκρατικό • βιώσιμο	• Προσαρμόζει τις νέες τεχνολογίες στις δικές του ανάγκες • Παρέχει αυθεντικές εμπειρίες • Διαφυλάσσει και διαδίδει εγγενείς αξίες πολιτιστικής κληρονομιάς • Μέσω του ψηφιακού ανθρωπισμού και ενός στρατηγικού σχεδιασμού επιτυγχάνει ισορροπία μεταξύ διαμεσολάβησης και περιεχομένου, αποφεύγοντας την υπερβολή και εξυπηρετώντας την αποστολή του και την κοινωνία • Διαχειρίζεται και ελέγχει ηθικά ζητήματα (π.χ. περιορισμούς στη χρήση της AI) • Εφαρμόζει έξυπνες λύσεις (παρακολούθηση δεικτών, διεξαγωγή ψηφιακών ερευνών κοινού) για τη βελτιστοποίηση των λειτουργιών του • Προσελκύει νέο κοινό και επενδυτικά κεφάλαια • Εξερευνά εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης (π.χ. e-commerce) • Εκδημοκρατίζει τη γνώση και τη δημιουργικότητα • Καθιστά τις συλλογές προσβάσιμες και κατανοητές σε όλους, τις διαφυλάσσει για το μέλλον • Συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση του κοινού σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα	• Διαφύλαξη και εξυπηρέτηση αποστολής του μουσείου • Διαμόρφωση διακριτού προ ενίσχυση ταυτότητας • Διασφάλιση του ανθρωποκεντρικού χαρακτήρ του ψηφιακού μετασχηματισ • Εκδημοκρατισμός του πολιτισμού • Ενίσχυση της οικονομικής του ανθεκτικότητας • Συμβολή στην πολιτιστική, περιβαλλοντική, κοινωνική κα οικονομική ανάπτυξη

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ/ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ	ΜΕΣΑ/ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ	ΟΦΕΛΗ
ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΑΝΑΓΚΕΣ/ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ • επισκεπτοκεντρικό • σχετικό -ελκυστικό για το κοινό του • δημιουργός και πάροχος εμβυθιστικών εμπειριών • ευέλικτο/ ενημερωμένο	• Είναι ανοικτό και φιλόξενο για όλους • Χρησιμοποιεί τεχνικές εξατομίκευσης και αλληλεπίδρασης με το κοινό • Ενθαρρύνει την παραγωγή πολιτιστικού περιεχομένου από επισκέπτες, καθιερώνοντας μια συμμετοχική κουλτούρα (συνδημιουργία) • Δημιουργεί καθηλωτικές εμπειρίες και παράγει αξέχαστες αναμνήσεις • Παρέχει ποιοτικό, ευέλικτο και ανανεούμενο πολιτιστικό περιεχόμενο • Χρησιμοποιεί το σχεσιακό μάρκετινγκ • Διασφαλίζει ότι η τεχνολογία είναι απρόσκοπτη και ελάχιστα παρεμβατική, εκλαμβάνεται ως χρήσιμη και είναι εύκολη στη χρήση • Παραμένει συνδεδεμένο με την πραγματικότητα, τις ανάγκες και τις επιθυμίες του κοινού του	• Δημιουργία καταστάσεων «ροής» και ενθουσιασμού • Βελτίωση της εμπειρίας του επισκέπτη • Παραγωγή συνολικής ικανοποίησης και πρόθεσης επανάληψης της επίσκεψης • Δημιουργία νέων ισορροπιών δυνάμεων μουσείου-κοινού • Ανάπτυξη μακροχρόνιων σχέσεων εμπιστοσύνης και αμοιβαίου οφέλους • Καλλιέργεια αίσθησης ανήκειν • Εμπλοκή του επισκέπτη στους στόχους του μουσείου • Υποστήριξη του μουσείου μέσω διαδικτυακών κοινοτήτων (e-wom) • Διατήρηση υφιστάμενου και προσέλκυση νέου κοινού • Ενσωμάτωση του μουσείου στην καθημερινή ζωή • Δημιουργία προστιθέμενης αξίας
ΙΚΑΝΟ ΝΑ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΕΙ ΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΕΥΦΥΪΑ • εκπαιδευτικό – ψυχαγωγικό • κοινωνικό, εξωστρεφές, ικανό να κοινωνικοποιεί εμπειρίες	• Ενθαρρύνει το πείραμα και τη συμμετοχή του επισκέπτη • Διεγείρει την περιέργεια • Προάγει τη βιωματική και αυτοκατευθυνόμενη μάθηση με χρήση διαδραστικής τεχνολογίας • Ενισχύει την πολιτιστική ανταλλαγή και τη συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες • Υποστηρίζει τη συνεργασία και τον διάλογο για ευρύτερα κοινωνικά θέματα • Ενεργοποιεί την κριτική σκέψη • Χρησιμοποιεί τεχνικές παιχνιδοποίησης (ενίσχυση προσωπικής κατανόησης μέσω ψυχαγωγίας) • Επιλέγει αφηγηματική προσέγγιση για διευκόλυνση εμβύθισης και αφύπνιση ενσυναίσθησης • Παρέχει ευκαιρίες κοινωνικοποίησης της μουσειακής επίσκεψης και εμπειρίας • Προάγει την κοινωνική συμμετοχή, εμπλοκή και αλληλεπίδραση στο ψηφιακό περιβάλλον (π.χ. μέσω ΜΚΔ)	• Επαναξιολόγηση του μουσείου ως σημείου αναφοράς για την κοινωνία • Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ μουσείων και τοπικής κοινότητας • Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής • Διασφάλιση κοινωνικών αλληλεπιδράσεων • Ενδυνάμωση της συλλογικής ευφυΐας προς όφελος της κοινωνίας • Επαναξιολόγηση του μουσείου ως σημείου αναφοράς για την κοινωνία • Συμβολή στην ψυχολογική ευεξία • Ενεργοποίηση συλλογικής ευφυΐας και ευημερίας των κοινοτήτων

Προάγει τον ψηφιακό ανθρωπισμό επιτυγχάνοντας ισορροπία μεταξύ εικονικού και πραγματικού ή μεταξύ περιεχομένου και τεχνολογικής διαμεσολάβησης και αναδεικνύει το ανθρώπινο στοιχείο κατά την παραγωγή μουσειακών εμπειριών. Ανοικτό και συμπεριληπτικό, προάγει επίσης τον εκδημοκρατισμό του πολιτισμού για όλους τους ανθρώπους (Hutson και Hutson, 2023), ενώ, υιοθετώντας έναν στρατηγικό σχεδιασμό και προγραμματισμό, αξιοποιεί έξυπνα τεχνολογικά εργαλεία και λύσεις για να διασφαλίσει τη βιωσιμότητά του και να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ταυτόχρονα, ως επισκεπτοκεντρικός οργανισμός, το σύγχρονο προσβάσιμο και ελκυστικό για το κοινό του μουσείο καλλιεργεί και προάγει την αίσθηση του ανήκειν. Επίσης, αξιοποιεί μια πληθώρα εργαλείων, τεχνικών και τεχνολογιών προκειμένου να ικανοποιήσει τις εξατομικευμένες ανάγκες και επιθυμίες μιας ποικιλίας επισκεπτών, ενώ προσαρμόζει τις λειτουργίες και την οπτική του ώστε να παραμένει σχετικό με αυτές και άρα βιώσιμο. Επιδιώκει να προσφέρει διαδραστικές, πολυαισθητηριακές, εμβυθιστικές και χρήσιμες εμπειρίες που θα δημιουργήσουν ανεξίτηλες αναμνήσεις και μόνιμο αντίκτυπο μέσω ελάχιστα παρεμβατικών τεχνολογικών εργαλείων και χάρη σε υψηλής ποιότητας ανανεούμενο περιεχόμενο πολιτιστικής κληρονομιάς με βαθύ και ουσιαστικό νόημα (Fernandes και Casteleiro-Pitrez, 2023).

Σε ένα παρεμφερές πλαίσιο, το έξυπνο μουσείο εμπλέκει το κοινό σε μια άτυπη και διά βίου διαδικασία μάθησης στο μουσείο, βασισμένη σε προσωπικούς στόχους (Hourdakis και Ieronimakis, 2020). Αναζωογονεί την περιέργεια και διεγείρει τη σκέψη και την ενσυναίσθηση του κοινού, ενεργοποιώντας τόσο τις γνωστικές όσο και τις συναισθηματικές δεξιότητες των ανθρώπων.

Παράλληλα, οικοδομεί σχέσεις εμπιστοσύνης και διαμορφώνει μια κουλτούρα ισότητας, σεβασμού, ενσωμάτωσης και συμμετοχής, ενθαρρύνοντας τον πειραματισμό και τη δημιουργία περιεχομένου από τους επισκέπτες –ιδιαίτερα από το νεανικό κοινό– που τους αντιμετωπίζει ταυτόχρονα ως καταναλωτές και παραγωγούς (Lee et al., 2022). Προάγει μια κριτική προσέγγιση απέναντι στην παραδοσιακή αυθεντία των μουσείων και μετασχηματίζεται σε σημείο αναφοράς και γέφυρα εμπιστοσύνης και συνεργασίας των κοινοτήτων –διαδικτυακών και μη–, διευκολύνοντας τη μετάδοση της γνώσης, την ερμηνεία και τη συλλογική μνήμη ως ένα σε εξέλιξη «ανοικτό έργο» (Cerquetti, 2016). Με πυρήνα όχι μόνο το υλικό αλλά και το άυλο περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς, το έξυπνο μουσείο ενεργοποιεί τη συμμετοχή και αξιοποιεί τις γνώσεις της μουσειακής κοινότητας, ενισχύοντας την κοινωνική αλληλεπίδραση και προάγοντας τη σύσφιξη των σχέσεων και την κοινωνική συνοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της πληροφορικής τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, σε συνδυασμό με τη σκόπιμη και αυξανόμενη υιοθέτηση έξυπνων τεχνολογιών από υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε μουσεία παγκοσμίως,

υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα μελέτης του έξυπνου μουσείου. Το παρόν κείμενο χρησιμοποιεί μια εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση και βασικά θεωρητικά εργαλεία για να εξερευνήσει την έννοια του έξυπνου μουσείου, αναζητώντας απαντήσεις σε τρία ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τις ρίζες, τον ορισμό και το προφίλ του.

Η διερεύνηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος αποκάλυψε ότι οι ρίζες του έξυπνου μουσείου εντοπίζονται στην επέκταση των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων που επηρεάζουν αυτό τον αιωνόβιο θεσμό στην ψηφιακή εποχή. Αυτές περιλαμβάνουν την εμφάνιση της Νέας Μουσειολογίας και τις πολιτισμικές μεταβολές, τη μείωση της κρατικής υποστήριξης, την παρακμή της ιδέας της μαζικής κουλτούρας ως μοντέλου παθητικής κατανάλωσης, την ανάπτυξη και την υιοθέτηση ενός κονστρουκτιβιστικού, διαδραστικού μοντέλου μάθησης, την αναγνώριση της αναγκαιότητας ενός ολιστικού μοντέλου κοινωνικής ανάπτυξης που σέβεται τη φύση και εστιάζει στην ανθρώπινη ευημερία και στην ψηφιακή επανάσταση. Οι ίδιες αντικατοπτρίζονται στον σύγχρονο ορισμό του μουσείου αλλά και στον εξελισσόμενο θεσμικό του ρόλο στη μεταπολεμική κοινωνία.

Κατά δεύτερον, η μελέτη εντόπισε ποικιλία και αποσπασματικότητα στη χρήση του όρου «έξυπνο» στον τομέα των μουσείων, καθώς ο τελευταίος χρησιμοποιείται αδιακρίτως και σε ευρύ φάσμα εφαρμογών. Έγιναν προσπάθειες να καθοριστεί ένας σαφής και ολοκληρωμένος ορισμός του μέσα από τον πολιτισμικό φακό και υποστηρίχθηκε ότι οι έξυπνες τεχνολογίες είναι πολύτιμα εργαλεία για την επίτευξη των ανθρωπιστικών σκοπών του μουσείου και όχι αυτοσκοπός. Το έξυπνο μουσείο προσεγγίζεται μέσα από την παρούσα πρόταση ολιστικά, τόσο στο στενό πλαίσιο λειτουργίας του (εξυπηρέτηση αποστολής και αναγκών/επιθυμιών επισκεπτών) όσο και ευρύτερα, καθώς διαμορφώνεται σε εναρμόνιση με την ψηφιακή εποχή, ενώ επηρεάζει την ευφυΐα των ατόμων και των κοινοτήτων που αλληλεπιδρούν μαζί του.

Στην προσπάθεια να χαρτογραφηθεί το μουσείο του μέλλοντος, επιχειρήθηκε η αναγνώριση των βασικών του χαρακτηριστικών ως παραμέτρων μελέτης και σχεδιαστικών συνιστωσών ενός ολιστικά έξυπνου μουσείου, διαμορφωμένου μέσω της αξιοποίησης νέων και αναδυόμενων τεχνολογιών. Εξετάστηκαν επίσης πιθανοί περιορισμοί και προκλήσεις, καθώς και μελλοντικές προοπτικές.

Το προφίλ του έξυπνου μουσείου αποτυπώθηκε μέσω δεκαπέντε χαρακτηριστικών ιδιοτήτων ή συνδυασμών τους, τα οποία ομαδοποιήθηκαν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες που συσχετίζουν το μουσείο με την αποστολή του, την ψηφιακή εποχή, τις ανάγκες και τις επιθυμίες των επισκεπτών και την ενεργοποίηση της ατομικής και συλλογικής νοημοσύνης. Μελλοντικές έρευνες που θα χρησιμοποιήσουν αυτά τα χαρακτηριστικά ως παραμέτρους μελέτης ή σχεδιαστικά στοιχεία θα αξιολογήσουν την επάρκεια και την πληρότητα αυτού του προφίλ και θα διευκρινίσουν περαιτέρω την έννοια του έξυπνου μουσείου.